



IRMA JOUBERT

Pontenilo

'Dit boek leg je pas aan de kant als je het in een adem hebt uit gelezen!'

ESMÉ WIEGMAN-VAN MEPELEN SCHEPPINK

MOZAÏEK | HISTORISCHE ROMAN

Pontenilo

Voor Elize

Irma Joubert

Pontenilo

Vertaling: Dorienke de Vries

Vierde druk

Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

Eerste druk september 2012
Tweede druk oktober 2012
Derde druk januari 2013
Vierde druk september 2014

Ontwerp omslag Wil Immink design
Omslagbeeld Susan Fox / Trevillion Images
Vertaling Dorienke de Vries
Layout/dtp Gerard de Groot

Oorspronkelijk verschenen bij Tafelberg, een imprint van NB Publishers, Kaapstad, Zuid-Afrika, onder de titel *Anderkant Pontenilo*

Oorspronkelijke tekst © 2009 Irma Joubert
Nederlandse vertaling © 2012 Dorienke de Vries

Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

ISBN 978 90 239 9417 6
NUR 342

Meer informatie over deze roman en andere uitgaven van Uitgeverij Mozaïek vindt u op www.uitgeverijmozaiek.nl

Alle rechten voorbehouden

Woord vooraf van de vertaler

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren veel blanke Afrikaners sterk Duitsgezind. Dat kan op Nederlandse lezers een vreemde indruk maken. Om het standpunt van iemand als Boelie beter te kunnen begrijpen, is het belangrijk te weten welke ontwikkelingen daartoe hebben bijgedragen.

De Boerenoorlogen en daarna

Vóór 1902 bestonden er twee onafhankelijke Boerenrepublieken: Transvaal en Oranje Vrystaat. Deze waren gesticht door de Voortrekkers, de Boeren die tussen 1835 en 1854 de Engelse Kaapkolonie verlieten en de binnenlanden van Zuid-Afrika introkken, op zoek naar onafhankelijkheid. In de Tweede Boerenoorlog (1899-1902) maakten de Engelsen aan deze onafhankelijkheid een einde. Voortaan was er een Unie van Zuid-Afrika, die deel uitmaakte van het Britse wereldrijk.

Dit was de blanke, Afrikaans sprekende Boeren natuurlijk een doorn in het oog. Bovendien had het Engelse optreden in de Boerenoorlog bij hen veel kwaad bloed gezet. Duizenden vrouwen en kinderen waren in concentratiekampen opgesloten – de Engelsen kunnen feitelijk beschouwd worden als de uitvinders van de concentratiekampen – en velen van hen waren gestorven als gevolg van de erbarmelijke omstandigheden. Het verlies van de onafhankelijkheid en de woede over de Engelse oorlogsmisdaden verklaren dat er in de Boerengemeenschap een diepe haat jegens de Engelsen leefde.

In het vredesverdrag van 1902 was vastgelegd dat de Boeren ooit zelfbestuur zouden krijgen. Al gauw begonnen ze zich dan ook politiek te organiseren. In 1910 richtten Jan Smuts en Louis Botha, twee Boerengeneraals, de Suid-Afrikaanse Party (SAP) op. Deze kwam meteen aan de macht. Veel Afrikaners waren echter van mening dat de SAP zich tegenover de Engelsen te loyaal opstelde. Daarom werd er in 1913 een nieuwe

partij opgericht: de Nasionale Party van James Hertzog. Deze Hertzog vormde in 1924 een kabinet met de Labour Party (Arbeiderspartij), die voornamelijk Engels was.

De SAP en de NP fuseerden in 1934 tot de Verenigde Party. Voorstanders van deze fusie werden Smelters genoemd. De tegenstanders splitsten zich af in een radicale vleugel, die onder aanvoering van Daniël Malan de Gesuiwerde Nasionale Party oprichtte. In deze partij werd het ideaal van een eigen Boerenrepubliek levend gehouden. Zo ontwikkelde zich het Afrikaner nationalisme tot een racistische variant die uiteindelijk resulteerde in de apartheid.

Vervolgens kwam er in 1939 een breuk in de Verenigde Party, omdat Smuts de kant van de Engelsen koos en zich aansloot bij de oorlogsverklaring aan Duitsland. Hertzog wilde daarentegen neutraal blijven. Hij richtte in 1941 opnieuw een eigen partij op, de Herenigde Nasionale Party. De Gesuiwerde Nasionale Party voegde zich daarbij. Het programma van deze partij had twee hoofdthema's: de invoering van de apartheid en het verbreken van alle banden met Groot-Brittannië. Het is begrijpelijk dat deze blanke Afrikaners hun hoop op een Duitse overwinning hadden gevestigd. Ze verwachtten dat de Engelsen dan een toentje lager zouden zingen, wat gunstig zou zijn voor het onafhankelijkheidsideaal van de Boeren.

De familie Fourie is zo een afspiegeling van het Afrikaanse volk: opa een volgeling van Smuts, pa van Hertzog, Boelie en in mindere mate De Wet deel van de radicale beweging onder leiding van Malan.

Dat Duitsland ten slotte de oorlog verloor, veroorzaakte onder de blanke Afrikaners dus grote onrust. Dit zal mede hebben bijgedragen tot de verkiezingsoverwinning van de Herenigde Nasionale Party in 1948, de verkiezing die door Boelie en Pêrsomi en hun vrienden met zo veel spanning wordt gevolgd. Daniël Malan werd minister-president en met de ene wet na de andere voerde de nieuwe regering de apartheid door.

Het Voortrekkermonument

Het Voortrekkermonument is een reusachtig granieten bouwwerk in Pretoria. Het is opgericht ter ere van de zogenaamde Voortrekkers, de Boeren die tussen 1835 en 1854 de Engelse Kaapkolonie verlieten en de binnenlanden van Zuid-Afrika introkken, op zoek naar onafhankelijkheid. Dit wordt 'de Grote Trek' genoemd.

De eerste steen voor het monument werd gelegd in 1938, op 16 december, dat wil zeggen op Dingaansdag of Geloftedag. Dit is nog steeds een belangrijke feestdag voor de Afrikaners. Ze gedenken dan de Slag bij Bloedrivier van 1838, toen een kleine groep Voortrekkers een overmacht van Zoeloes onder leiding van koning Dingaan versloeg. Voorafgaand aan de strijd hadden de Boeren gezamenlijk een gelofte afgelegd. Als God hun de overwinning zou schenken, zouden zij deze dag altijd blijven gedenken.

Het idee voor het monument stamt van de architect Gerard Moerdyk. Voor de bouw zijn bewust alleen materialen uit Zuid-Afrika zelf gebruikt, met uitzondering van het Italiaanse marmer voor het interieur.

Binnen in het monument vindt men de 30 meter hoge Heldenhal met een 92 meter lange marmeren muurgravure van de hand van Romano Romanelli, die de belangrijkste gebeurtenissen uit de Grote Trek en de Slag bij Bloedrivier uitbeeldt.

Voor de lezers van *Pontenilo* is het interessant te weten dat Gerard Moerdyk de opa was van Irma Joubert, van vaderskant. Veel van haar familieleden, en zelfs haar hond, hebben voor de gravures van Romano Romanelli model gestaan.

Dorienke de Vries

*Haar mond is kurkdroog.
Haar hele lichaam verkrampt
en haar maag lijkt wel van steen.
Haar handen trillen zo dat ze
de envelop bijna niet kan openscheuren.
Ze haalt het telegram eruit.
Haar ogen glijden vluchtig over de twee
korte regeltjes.*

Dan zien ze de woorden:
VERMIST TIJDENS ACTIE AAN FRONT
IN NOORD-AFRIKA STOP

*Het telegram glipt uit haar hand
dwarrelt naar de grond
blijft roerloos liggen.*

De mensen van het dorp hadden lang op een mooi verhaal gewacht. En toen het zich langzaam maar zeker voor hun ogen begon af te tekenen, waren ze voorzichtig blij.

Het dorp ligt geïsoleerd en afgelegen. Al eeuwenlang klampt het zich als in een sprookje vast aan een bergwand hoog in de Alpen. Er leidt een smal, steil pad naar toe, met bochten zo scherp als de haarspelden van Donna Veneto. De trein komt zo hoog niet, alleen twee keer per week de bus. De mensen kunnen die al van verre moeizaam tegen de steile helling omhoog horen zwoegen en als de oudere meisjes op de glimmend uitgesleten traptreden van de kerk op hun tenen gaan staan, kunnen ze de bus in de bocht van Guiseppe zien stoppen en dan voetje voor voetje achteruit steken tot de achterkant ver over het lage stenen muurtje hangt. De voorwielen draaien scherp naar rechts en het toerental loopt snel op om de bus vanuit de bocht naar boven te dragen.

Dan luidt Vader Enrico de schoolbel maar, ook al is het soms nog een paar minuten te vroeg. Als uitgelaten konijnen springen en rennen de kinderen de berg af naar het dorpsplein. Alleen de klas van zuster Theresa gaat op een ordelijke manier uit, want zij is streng.

De mensen in het dorpje zijn niet rijk, maar sinds de Grote Oorlog van 1914 zijn er in Italië sowieso niet veel rijke mensen meer. Zelfs de baron van Veneto, die hoog tegen de helling in een stenen villa woont, met uitzicht over het hele dorp, is minder rijk dan zijn vader voor de oorlog was.

Een vreselijke vergissing, die oorlog, maar gelukkig is die nu voorbij.

Nog hogerop staat het kasteel, aan de andere kant van de Ponte del Bartolini, het antieke bruggetje over de rivier de Bartolini. Het kasteel staat al heel lang leeg en is wat in verval

geraakt. Alleen de dikke stenen muren staan nog onwrikbaar op de plek waar ze eeuwen geleden zijn neergezet.

Het is een droevig verhaal, dat van de prinses die er als laatste heeft gewoond. Zij was immers, zo vertelt men, een van de slachtoffers op het slagveld van de politiek.

Het is een verhaal dat nog steeds door de oudere vrouwen aan de jonge meisjes wordt verteld, en soms aan een nieuwkomer in de poort, iemand die de dorpsverhalen nog niet kent. Aan elkaar vertellen ze het nooit, daar is het verhaal te droevig voor.

Tegenwoordig spelen er kinderen tussen de dikke kasteelmuren. De meisjes worden prinsessen die in lange avondjurken en met bloemenkransen in het haar over de bemoste dansvloer zweven. De jongetjes worden ridders die uit de schietgaten hangen om elkaar en elke zichtbare of denkbeeldige vijand te bestoken. En wanneer de avondschemering valt en de kinderen door hun moeders aan de oren naar de teil worden gesleept, komen de stelletjes hierheen om te vrijen.

Juist op die plek hebben de mensen het gezien: er gaat iets gebeuren. Iets wat een verhaal kan gaan worden.

Het dorp maakt onderscheid tussen droevige, akelige, sappige en mooie verhalen. Een droevig verhaal is... nou ja, droevig, en een akelig verhaal heb je van tijd tot tijd in elk dorp en in elke familie. Een sappig verhaal is het soort verhaal dat sommige vrouwen – niet allemaal, hoor! – tijdens een adempauze in het werk achter hun hand doorvertellen, een verhaal dat niet voor de oren van jonge meisjes bestemd is en dat de mannen alleen achter gesloten deuren te horen krijgen.

‘Vrouw toch, weet je dat wel zeker? Zulke praatjes kun je anders beter voor je houden, hoor; het is vragen om narigheid.’

‘Maar man, je kent me toch langer dan vandaag. Ben ik iemand die de gewoonte heeft om te roddelen?’

Dan houden de mannen hun mond maar, om de lieve vrede.

Het dorp heeft altijd verhalen gehad, een heleboel zelfs. Droevige verhalen als dat van de prinses in het kasteel, of dat van de oudste dochter van Sofia en de oude Luigi.

Mooie verhalen waren er ook, bijvoorbeeld dat van het Franse vluchtelingenkind dat door Guiseppe Romanelli werd

gevonden in de bergen, precies waar nu de bocht van Guiseppe is, en meegenomen naar huis. Eerst was ze verwilderd en broodmager, maar mama Romanelli heeft haar lekker vet-gemest en netjes afgericht. Zelf had ze immers geen dochter. Niet dat het kind op de Romanelli's leek, met haar fijnere bouw, haar perzikenhuid en haar groene ogen. De Romanelli's zijn lang en donker. Uiteindelijk werd ze toch een echte Romanelli, want Guiseppe trouwde met haar, vlak voor hij in de Eerste Wereldoorlog naar het front vertrok.

Een mooi verhaal. Maar helemaal doodverteld.

Dan heb je natuurlijk nog het verhaal van Don Veneto in de stenen villa hoog boven het dorp. Mens nog toe, zeggen de vrouwen tegen elkaar, wat heeft het lang geduurd voor hij eroverheen was dat het achternichtje van graaf Aosta de Tweede hem zomaar liet schieten, een week voor de bruiloft nog wel, door weg te lopen met die Franse student die in de zomervakantie op de boerderij van de baron olijven kwam plukken.

Een droevig verhaal, al vertellen sommige vrouwen het natuurlijk als een sappig verhaal. Maar ook dit was lang voor de oorlog al tot op de draad versleten.

Toen kwam Don Veneto op een dag – vlak voor de oorlog, de mensen weten het nog goed – terug uit Venetië met die kersverse, beeldschone jonge bruid. Blond haar en blauwe ogen, en een tikje aanstellerig; ze scheen een Oostenrijkse moeder of oma te hebben gehad. Sommigen beweren dat het kwam omdat ze als gewoon burgermeisje boven haar stand was getrouwd, maar met dat soort lasterpraatjes heeft het dorp nooit veel op gehad. Iedereen was indertijd blij dat Don Veneto zo'n mooie vrouw had getroffen, ook al was hij jaren ouder dan zij.

De hele oorlog lang heeft de jonge Donna Veneto trouw op haar baron gewacht en niet een keer koos ze partij voor Oostenrijk tegen Italië. Nou kwam ze ook niet heel vaak onder de mensen, dat is waar. Alleen zondag en woensdagavond bij de mis; en al was Don Veneto niet thuis, toch gaf ze met Kerst in de ruime eetkamer van de villa het traditionele kerstdiner voor het hele dorp.

Nadat Duitsland was gedwongen een vredesverdrag te ondertekenen en alle mannen van het dorp weer thuis waren gekomen, werd op een dag de kleine Gina geboren. Ze had het blonde haar en de diepblauwe ogen van haar moeder, en ze huppelde over het dorpsplein, door de huizen van het dorp en tussen de wilde bloemen van de dorpsmeent. Zij werd hun prinsesje uit de stenen villa boven het dorp, net onder het kasteel.

Elke zaterdagmiddag leggen de mannen van het dorp hun beitels, schoffels en pikhouwelen neer, en de vrouwen doen hun schort af. Dan gaan ze gezellig buurten bij de andere mensen in hun straat. De mannen spelen *bochi* op het plein, de jongens spelen een potje voetbal met een zelfgemaakte bal op het kleine plateau ten westen van het dorp en de meisjes gaan touwtjespringen en hinkelen, met de prins als eerste prijs.

Elke zaterdagmiddag vind je Don Veneto, Guiseppe Romanelli, Vader Enrico en de dorpsdokter achter het schaakbord. In de zomer tot laat in de avond, met de fles wijn die Vader Enrico zelf gebotteld heeft tussen hen in op tafel, soms lang onaangevoerd. Ze schaken niet alleen, ze praten ook. Lange en diepzinnige gesprekken zijn dat, zelden luchthartig. Dat wil zeggen: drie van hen praten, want Guiseppe komt van oudsher al moeilijk uit zijn woorden, dus die knikt en luistert alleen. En als hij toch iets wil zeggen, wachten de anderen geduldig.

De meeste zaterdagmiddagen zitten ze op de kleine patio voor Guisepes huis, met het dichte bladerdak boven hun hoofd, onder het toeziend oog van de mensen op straat. Maria Romanelli maakt ondertussen een heerlijke *pasta con ragu* en soms *cannelloni* of *ravioli*. Op koude winterdagen zitten ze in de keuken bij de houten tafel. Dan stookt Maria de haard hoog op en in de gietijzeren pot pruttelt de minestrone-soep of de polenta langzaam en geurig gaar.

De vrouw van de dokter leeft al sinds mensenheugenis niet meer; ze is overleden bij de geboorte van Pietro, hun oudste. Een droevig verhaal. De priester heeft alleen de nonnen die zijn eenvoudige maaltijden voor hem klaarmaken en Donna

Veneto laat het koken aan de dienstmeisjes over. Daarom zijn ze alle zaterdagen te vinden in het huis van Guiseppe en Maria Romanelli.

Het is ook in het huis van Guiseppe dat Gina de drie gebroeders Romanelli heeft leren kennen. Marco was toen al wat ouder en kon al lezen. Als ze in het veld achter het huis gingen spelen, moest hij altijd op haar passen. Tijdens de winteravonden was hij het die hen leerde dammen of hun voorlas. Het verhaal van Pinocchio hadden ze het liefst, want Guiseppe had voor hen een echte Pinocchipop aan touwtjes gemaakt. Alleen kon zijn neus niet groeien. Meestal zat Marco echter te tekenen of zijn eigen boeken te lezen en dan zei hij dat ze hem met rust moesten laten.

Lorenzo was de jongste en even oud als zij. Toen ze eenmaal op school zaten, moest ze heel hard haar best doen om betere cijfers te krijgen dan hij. Zelf voerde hij niets uit, want hij was een wildebras die hele middagen als een berggeit over de rots-hellingen boven het dorp klauterde. Zijn huiswerk deed hij bijna nooit, zodat zuster Theresa in een jaar vier houten pollepels op hem kapotsloeg. Hij durfde alles. Hij kon ondersteboven, hangend aan zijn benen, in de hoogste bomen schommelen, hij kon op zomerse dagen het langst van iedereen onder water blijven, zodat je na een poosje bang werd dat het zwarte water van de poel hem verzwolgen had, hij kon plat op zijn billen van de steilste sneeuwheiling af glijden, zodat je zeker wist dat hij vroeg of laat zijn nek zou breken.

Hij kon ook mooi tekenen, maar hij tekende altijd ondeugende plaatjes. Zoals bijvoorbeeld... nou ja, ondeugend.

En hij kon nooit van de strikken in haar vlechten afblijven.

Ze vond hem helemaal niet aardig!

Antonio was haar kameraad, van jongs af aan. Hij lachte haar nooit uit als ze niet heel hoog in een boom durfde te klimmen. Hij hielp haar als ze moeite had met het damspel en soms liet hij haar zelfs winnen. Hij had een viool die Guiseppe zelf voor hem had gebouwd en hij liet haar zien hoe je erop moest spelen. Hij deed haar voor hoe je een bloem tekent, een gemakkelijke bloem.

Hij was het ook die haar vond toen Lorenzo haar op een keer aan een boom had vastgebonden en daarna was weggelopen. De mieren kropen tegen haar benen omhoog en ze huilde verschrikkelijk.

‘Hou op met dat gehuil,’ zei Antonio. ‘Je hele gezicht is knalrood.’ Hij worstelde met het touw.

‘Lorenzo heeft me vastgebonden,’ snikte ze. Ze probeerde net zo dapper te zijn als de prinsessen uit de verhalen, maar de tranen kwamen gewoon vanzelf. ‘En toen liep hij weg! En hij lachte me uit!’

Dat was nog het ergste van alles: dat hij gelachen had om haar hulpeloosheid.

Toen de touwen weer los waren, zei Antonio: ‘Ga nou je gezicht wassen en zeg dan maar niks tegen je vader en moeder. Ik zal Lorenzo wel op zijn donder geven.’

‘Je mag niet zulke lelijke woorden zeggen,’ zei ze. ‘En Lorenzo laat zich niet op zijn donder geven, hij is sterk.’

‘Ik ben nog sterker,’ zei Antonio. ‘Ga nou maar.’

De volgende dag kwam Lorenzo met een lelijk blauw oog op school en hij was heel erg boos op haar. ‘Klikspaan!’ siste hij tussen zijn tanden door.

Antonio mankeerde niets.

‘Waarom sla je Lorenzo niet elke keer als hij zo stout is?’ vroeg ze Antonio later.

‘Hij is mijn broer,’ zei Antonio.

Zo werd Antonio haar speciale kameraad. En Lorenzo bond haar daarna nooit meer aan een boom.

De mensen van het dorp hebben niet veel verstand van politiek. De priester wel, want hij leest na elke postdag de kranten van de afgelopen week. Soms gaat hij naar Turijn of zelfs naar Milaan voor een vergadering.

De baron van Veneto weet er ook veel van, want hij heeft ook weleens vergaderingen, maar dan ergens anders. Wat voor vergaderingen dat zijn, weten de mensen niet.

Guissepe Romanelli is ook op de hoogte. Hoe dat kan, is een raadsel, want hij zit daar maar jaar in, jaar uit aan zijn mar-

meren beeldjes te hakken. Een voor een bikt hij ze los uit de steen waarin ze eeuwenlang verborgen hebben gelegen, geeft ze zorgvuldig hun vorm, schuurt en polijst ze glad en stuurt ze dan per trein naar Turijn. Vandaar vinden ze hun weg naar Milaan, Napels en Venetië, naar Rome en, zo beweren sommigen, zelfs overzee naar Amerika.

Eigenlijk komt Guiseppe uit een oude beeldhouwersfamilie, zie je, een familie van beroemdheden. Het is alleen dat hij zo moeilijk uit zijn woorden komt, net als zijn vader, daarom is hij hier in het dorp blijven hangen.

De dorpsdokter weet ook alles, want zijn zoon Pietro werkt als journalist bij een grote krant in Rome. Hoewel zijn zoon de eed van trouw aan de Fascistische Partij heeft moeten afleggen en dus niet zomaar alles kan schrijven, hoort hij wel alles. En hij vertelt het vervolgens aan zijn vader, die het op zijn beurt weer aan de mensen van het dorp vertelt, omdat hij weet dat ze te vertrouwen zijn. In de huizen hier zitten geen luistervinken of klets-kousen.

Daar komt bij dat de baron en de dokter allebei een radio hebben. In de spreekkamer van de dokter kunnen de mensen ook naar de radio luisteren.

‘Wat is precies dat... eh... dat fascisme?’ Het was een vraag van een van de mensen die altijd naar het schaakspel van die vier knappe koppen komen kijken. De mannen van het dorp wedden dan soms stiekem onder elkaar wie er zal winnen. Dat weten de vrouwen niet, en *padre* Enrico ook niet, want die keurt wedden af. Er zijn maar weinig mannen die ooit hun geld op de baron zetten, omdat hij zelden wint.

De dokter leunde achterover na die vraag, tastte naar zijn pijp, streek een lucifer af en begon behaaglijk te lurken. De priester krabde afwezig in zijn weelderige baard, Guiseppe haalde zijn zakmes tevoorschijn en begon zorgvuldig zijn nagels schoon te maken. De baron schonk zijn aardewerken kroes nog eens vol met wijn en tuurde met naar binnen gezogen wangen naar de pionnen op het bord. ‘Hm,’ zei hij.

‘De *fascis* was een bundel stokken die rond de steel van een

bijl gebonden was,' begon de dokter uit te leggen. 'In de Romeinse tijd werd het een symbool voor het gezag. Zodra de bijldrager in het oude Rome de fascis pakte, maakte de menigte ruim baan.'

De pijp van de dokter wilde maar niet trekken, hij moest nog een lucifer afstrijken.

'Hm. Klopt,' zei Don Veneto die nog steeds naar de pionnen staarde. Hij was aan zet.

'Fascisme is dus eigenlijk een heel oud begrip. Het betekent dat de mensen zich verenigen rond een vorm van dictatorschap, je zou het zelfs caesarisme kunnen noemen. Of napoleonisme, als dat woord bestaat.' De dokter zat een poosje ernstig over zijn eigen woorden te peinzen.

De mensen van het dorp luisterden met gespitste oren, want de dokter is een knap man die heel geleerd kan praten.

'In zekere zin is het toch ook een nieuw begrip,' zei de priester met zijn zware stem. 'Vanwege de fascinatie voor het communisme en het kapitalisme.'

De priester is ook niet op zijn achterhoofd gevallen.

'En het socialisme. En het zionisme,' vulde de dokter aan.

Guiseppe knikte en bestudeerde zijn rechterduim.

'Dat zijn mij een paar -ismes te veel,' zei Sofia en ze draaide zich om. 'Ik ga maar eens kijken waar die niksnut van een Luigi uithangt. Hij had allang terug moeten zijn met die tomaten.'

'Het komt allemaal door de oorlog,' zei de baron. 'Er zijn veel te veel soldaten die jarenlang in de modder van de loopgraven hebben gelegen om te vechten voor een beter leven. Ik kan het weten, want ik was er zelf bij.' De baron laat geen gelegenheid voorbijgaan om het dorp te herinneren aan zijn eigen rol in de oorlog.

'Na de oorlog heerste er bij de mensen thuis echter alleen maar armoede en hongersnood, in de straten wanorde en bij de regering chaos en eigenbelang,' vervolgde hij. 'Daardoor heeft het fascisme voet aan de grond kunnen krijgen.'

'Ja,' zei de priester met een knikje. 'En zo kon Mussolini de macht grijpen. Hij beloofde orde en een heleboel oud-soldaten hebben zich bij zijn Zwarthemden aangesloten.'

‘Hij is een meester in het manipuleren van de massa,’ zei de dokter. Het klinkt ontevreden, bijna cynisch. ‘Hij doet net of met het fascisme de glorie-dagen van het Romeinse Rijk zullen terugkeren.’

De mannen van het dorp luisterden aandachtig. Het was geen gemakkelijke stof en een man moet op de hoogte zijn. Toch was er nog iets wat hun dwarszat.

‘De koning staat toch achter hem?’ vroeg een van hen voor de zekerheid.

De mensen hier zijn immers altijd loyaal geweest aan het Italiaanse koningshuis. Stamt het Huis van Savoy niet juist uit hun eigen streek, uit Piedmont?

Een keer per maand komen de mensen van de bioscoop uit Turijn hier langs om een film te vertonen op de binnenplaats van de kerk. Gewoonlijk op een doordeweekse avond, want op vrijdag en zaterdag hebben ze het te druk in de stad. Ze spannen het grote doek tegen de stenen muur van de binnentuin en zetten voor de ouderen een paar rijen bankjes neer. Het hele dorp komt kijken en de school begint de volgende dag een uurtje later, omdat iedereen een beetje wil uitslapen. Voor de film begint komen er eerst nog een documentaire en wat nieuwsflitsen. ‘Propaganda,’ zegt de dokter dan steevast misnoegd. ‘Een makkelijke manier om mensen te indoctrineren.’

De dorpsbewoners malen er niet om. Ze kijken ernaar en denken verder wat ze willen. Wanneer koning Victor Emmanuel en zijn beeldschone koningin Elena (een prinses uit Montenegro, fluisteren de vrouwen vergenoegd) hun opwachting maken op het witte doek, begint het publiek te klappen en een paar van de brutaalste jongens zetten het zelfs op een fluiten. Maar de beelden van de fascistische voormannen worden begroet met een bijna ijzige stilte. Dan knikt de dokter en zegt: ‘Ze zijn hier niet dom.’

Neem nou bijvoorbeeld die keer dat Mussolini probeerde de economische recessie tegen te gaan met zijn project ‘Goud voor het vaderland’. In elke krant, op elke radiozender en voor elke film riep hij het volk persoonlijk op om vrijwillig al zijn goud aan de regering te schenken in ruil voor een stalen arm-

band waarop stond: 'Goud voor het vaderland'.

Het werd het verhaal van de maand. De mannen van het dorp vroegen zich af of de baron van Veneto zijn gouden voortand zou afstaan. De vrouwen hadden niet veel zin om hun sieraden aan de staat te geven; de meeste waren erfstukken van oma's uit de tijd voor de oorlog. En hun trouwring moesten ze toch zeker zelf houden, die was nota bene door de priester gezegend! Het zou onbehoorlijk zijn, waarschijnlijk nog zondig ook. De priester van het dorp dacht er lang over na en zei toen dat hij het ook niet wist. 'Als het nou nog voor de kerk van Rome was, ja, dan... maar voor de staat? Nee, hoor, ik weet het zo net nog niet.' Daarmee was de zaak beklonken en niemand in het dorp heeft ook maar iets gegeven, ook Don Veneto niet.

'Ze zijn hier niet dom,' zei de dokter ook toen weer.

'Ja, ja,' zei de dokter eindelijk met een peinzend knikje. 'Zeker, het Huis van Savoy staat achter Mussolini. Maar daar zal de koning nog spijt van krijgen, dat zul je zien. Heel veel spijt.'

Toen deed de baron zijn volgende zet.

Op het dieptepunt van de Grote Depressie moet Marco Romaneli naar de hogere school in het grote dorp, want hij is intelligent. De dokter betaalt mee, net als een neef van Guiseppe die in Florence woont en daar maar liefst professor is aan de universiteit, en zelfs de baron. Twee jaar later vertrekt ook Antonio naar het grote dorp. De meeste andere jongens zijn rond die tijd al van school om marmer te gaan hakken of in de boomgaarden en wijngaarden van het dorp te gaan werken. Sommige gaan zelfs met de geiten de bergen in. Zo komt het dat alleen Lorenzo en Gina bij padre Enrico in de hoogste klas zitten.

'Gelukkig maar dat ze vrede hebben gesloten, die twee,' zeggen de mensen tevreden.

Vrede kun je het echter niet noemen, hooguit een wankele wapenstilstand, want Lorenzo kan zijn streken maar niet laten. 'Ik wou... dat je van een richel viel en je nek brak!' zegt Gina

De slagschaduw van de Tweede Wereldoorlog valt niet alleen over Europa, maar verspreidt zich tot diep in Zuid-Afrika. De politieke tegenstellingen in dat land ontwrichten ook het hechte Afrikaner gezin Fourie. De sfeer in huis wordt om te snijden. De gevoelige Klara, die een goede vriend verloor bij de slag om El Alamein, probeert de vrede in haar familie te bewaren.

Dan wordt op de plaas van Fourie een Italiaanse krijgsgevangene tewerkgesteld – gevangengenomen bij El Alamein. Tegen wil en dank groeit er bij Klara een intense woede tegen deze vreemdeling. Terwijl de Italiaan moet meebouwen aan een grote brug, wordt de kloof tussen de leden van het gezin Fourie steeds groter.

Pontenilo is het indrukwekkende parallelverhaal bij *Kind van de rivier*.

Foto Dick Vos



Irma Joubert schrijft historische romans. Ze was jarenlang docent geschiedenis. Haar romans *Het meisje uit de trein* en *Kind van de rivier* zijn ongekende bestsellers.

Reacties op *Kind van de rivier*.

‘Dit boek laat op een indrukwekkende manier zien dat onrecht en onderdrukking niet het laatste woord hebben.’ – Els van Dijk, directeur EH

‘Een prachtig, aangrijpend boek. Een roman waarmee Joubert zichzelf heeft overtroffen.’ – *Reformatorsch Dagblad*

ISBN 978 90 239 9417 6 | NUR 342



9 789023 994176

uitgeverijmozaiek.nl